

Ali so cilji v slovenskih gozdovih ogroženi?

Franc PERKO*

Gozdovi so obnovljivo naravno bogastvo z večnamensko vlogo, z njimi je potrebno gospodariti in jih uporabljati po načelih trajnosti. Ker morajo gozdovi opravljati ekološko, socialno in proizvodno funkcijo, je gospodarjenje z njimi omejeno. Podlaga za gospodarjenje in rabo gozdov so Program razvoja gozdov in načrti za gospodarjenje. V načrtih na osnovi rastišča, stanja in funkcij gozdov ter njihovega ovrednotenja postavljajo cilje gospodarjenja z gozdovi in gozdnim prostorom ter določijo usmeritve in ukrepe za doseganje teh ciljev.

Osnovna načela (cilji) gospodarjenja in rabe gozdov so: ohranitev ali vzpostavitev naravne sestave gozdnih življenjskih združb in krepitev vsestranske odpornosti gozdov; ravnanje, ki ohranja vse funkcije gozdov; ustrezno izkoriščanje gozdnih rastišč v skladu z njihovim naravnim razvojem; medsebojna usklajenost gojenja gozdov (vlaganj), pridobivanja lesa in drugih gozdnih dobrin.

Zgoraj postavljeni cilji so v mnogočem ogroženi.

Dejansko stanje gozdov še precej odstopa od ciljnega: spremenjena drevesna sestava, neizkoriščen rastiščni potencial naših gozdov (okrog dve tretjini optimalnega - če gledamo po kakovosti je doseganje še nižje), neprimerna starostna in debelinska sestava sestojev (mnogo premajhen je delež debelega drevja, ki je nosilec kakovosti in tudi mehanske stabilnosti gozdov); kakovost še dodatno zmanjšujejo preštevilne poškodbe sestojev pri pridobivanju lesa (sečnja, spravilo, gradnje prometnic); otežena ali skoraj popolnoma onemogočena (preštevilna rastlinojeda divjad,

neusklajena z okoljem) naravna obnova gozdov s ciljnimi, rastiščnimi razmeram primernimi drevesnimi vrstami; velik delež (med petino in četrtno) močno prizadetega drevja (osutost krošnje nad 25 %).

Temu pa se pridružujejo še številne druge motnje (ujme, bolezni, škodljivci), ki ogrožajo stabilnost gozdov in dražijo gospodarjenje z njimi ter dajejo lastnikom (in državi) manjše ekonomske učinke.

Vse premalo se stori, da bi se razmere pričele izboljševati: ob sicer nižjih sečnjah se seka preveč debelega drevja, ne opravlja pa se nujno potrebnih redčenj; vse večji je delež varstvenih (sanacijskih) in vse manjši negovalnih (načrtnih) sečenj; gozdnogojitvena dela v zasebnih gozdovih se opravljajo le v obsegu okrog polovice načrtovanih; država ne izpolnjuje svojih obveznosti pri sofinanciranju in financiranju vlaganj v gozdove.

Ne najboljše stanje gozdov (rezultat odnosa do gozda v preteklosti - zaradi dolgoročnosti razvoja gozda tudi precej oddaljeni), številne motnje (ki trenutno, nekatere pa tudi že dlje prizadevajo slovenske gozdove: preštevilna divjad, ujme, onesnaženo ozračje, škodljivci, bolezni) in ne najboljši odnos do gozdov (zaostajanje negovalnih sečenj - predvsem redčenj, slaba realizacija načrtovanih gojitvenih del, neizpolnjevanje finančnih obvez države do gozdov) ogrožajo izpolnjevanje večnamenske vloge gozda in cilje, ki jih pred gozdove postavljamo, odlagajo v megleno in oddaljeno prihodnost.

Stališča in odmevi

Stališča in ugotovitve s posvetovanja "Sonaravno gospodarjenje in raba gozdov - obnovljivega naravnega bogastva - v novih razmerah", ki ga je organizirala Zveza gozdarskih društev Slovenije 6. novembra 1997

1. Gozdovi so obnovljivo naravno bogastvo z večnamensko vlogo, z njimi je potrebno gospodariti in jih uporabljati po načelih trajnosti, a sonaravno gospodarjenje z gozdovi mora nujno upoštevati tudi načelo ekonomičnosti. Podlaga za gospodarjenje in rabo gozdov so Program razvoja gozdov in načrti za gospodarjenje, ki jih za vse gozdove pripravlja Zavod za gozdove Slovenije kot javna gozdarska služba. Vsebina gozdnogospodarskih načrtov, ki nadaljujejo tradicijo na tem področju, je bila na novo opredeljena ob koncu leta

1997 z novim Pravilnikom o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih. Na osnovi novega pravilnika zbira Zavod za gozdove Slovenije podatke in pripravlja načrte že vse leto 1997. Zavod za gozdove Slovenije je opravil tudi pomembno delo, saj je pripravil strokovne podlage za zakonsko zavarovanje varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom.

2. Sonaravnemu ravnanju z gozdom se vedno bolj prilagaja tudi obnova gozdov s sadnjo. Da bi zagotovili ustrezno vrstno sestavo, količino in provenienčno poreklo sadik in semena za potrebe obnove s sadnjo in setvijo, je Zavod za

* Mag. F. P., dipl. inž. gozd., Slivice 34, 1318 Rakek, SLO

gozdove izdelal usmeritve in srednjeročni plan letnih potreb, ki ga postopno uvaja v prakso. Pri novih usmeritvah, kjer se močno povečuje delež listavcev, pa nastopajo težave s pomanjkanjem semenskih sestojev listavcev, skladiščem njihovega semena, periodičnosti obrodov in njihovega neenakomernega prostorskega pojavljanja ter nedodelanim sistemom nabiranja. Slovenijo čaka ob vključevanju v Evropsko unijo prilagoditev Zakona o gozdnem reprodukcijskem materialu njihovim smernicam.

3. Negativni zunanji vplivi na gozd se stopnjujejo, osutost drevoja je zdravstveno stanje peča, stabilnost gozdov je ogrožena in v celotnem posku je že okoli 50 odstotkov drevoja, posekanega zaradi sanacijskih (varstvenih) sečenj, delež negovalnih (načrtnih) sečenj pa se znanjšuje. Povečujejo se stroški varstva gozdov in pridobivanja lesa, manjša pa se tržna vrednost posekanega lesa. Varstvo gozdov mora zato postati integralni del vseh del v gozdovih in posegov vanje. Za celovit pregled in primerno ukrepanje je potrebno usklajeno spremljanje negativnih vplivov na gozd, ki ga sestavljajo monitoring (popis) poškodovanosti gozdov, spremljava vzrokov sečenj, poročevalsko diagnostična in prognozična služba, popisi spremljave odnosov gozd-divjad, spremljava trendov vpliva onesnaženja na gozdne ekosisteme in spremljava trendov onesnaževanja in onesnaženosti zraka v Sloveniji. Naloge na tem področju v Sloveniji opravljajo: Zavod za gozdove Slovenije, Gozdarski inštitut Slovenije, Biotehniška fakulteta-Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire in Hidrometeorološki zavod Slovenije. Za spremljavo vse številnejših negativnih vplivov na gozd primanjkuje finančnih sredstev, tako da inštitucije, ne morejo spremljati vseh nujno potrebnih stvari, za katere so zadolžene.

4. Odpiranje gozdov za gozdnimi prometnicami in pridobivanje lesa so tiste gozdarske dejavnosti, ki lahko povzročajo degradacijo gozdnih ekosistemov in razvrednotenje gozdnogospodarskih ciljev. Z naraščanjem mehaniziranosti proizvodnih procesov postajajo posegi intenzivnejši in pogostejši, temu primerno pa se povečuje tudi kompleksnost posledic ter skupni obseg motenj v gozdnem prostoru. Preliminarni rezultati izvedenih raziskav dajejo naslednje ugotovitve:

- poškodbe drevoja in tal je mogoče pri obstoječih tehnologijah zmanjšati s kakovostnim gozdnogojitvenim načrtovanjem in poklicnim izvajanjem del, ki upošteva naravo in omejitve uporabljenih tehnologij;
- gradnja vsake prometnice v gozdnem prostoru je grob poseg v gozdni ekosistem, ki zahteva stroki prilagojene postopke za zmanjšanje motenj;
- enovitih dopustnih mej negativnih vplivov v našem prostoru ni mogoče postaviti, potrebno pa je zagotoviti sistem notranje (pri izvajalcih) in zunanje (Zavod za gozdove Slovenije, inšpekcija) kontrole kakovosti načrtovanja in izvedbe del v vseh gozdovih.

Zveza gozdarskih društev Slovenije bo eno od posvetovanj

v letu 1998 posvetila problemom poškodb gozdnih sestojev po gozdarski dejavnosti.

5. Država posveča premalo pozornosti številnim nezdodam pri gozdnem delu, ki so posebej pogoste pri premalo usposobljenih lastnikih gozdov. Država bi morala s svetovanjem, z vzpodbudami in osveščanjem o materialni odgovornosti posameznikov, ter drugimi ukrepi vzpostaviti vzvode, ki bi zmanjšali preštevila nezdod pri delu v gozdovih. Zaradi velike aktualnosti te problematike pripravlja Zveza gozdarskih društev Slovenije v letu 1998 posvetovanje o nezdodah pri delu v gozdovih.

6. Osnovni cilj raziskovalnega dela je celostno reševanje problemov slovenskega gozda in gozdarstva, zato je pomembno, da znova vzpostavimo povezave, ki so med raziskovalnimi institucijami in gozdarsko operativno nekoč že odlično delovale. V zadnjem času pa je zaznaven premik tudi na področju problematike okolja in prostora. Gozdni prostor hkrati postaja zanimiv za zelo različne vede, gozdarji pa se bomo v njem ohranili le, če bomo znali tudi v praksi uveljaviti naša sintetična znanja in stoletne izkušnje.

7. V skladu s razvojem gozdarske znanosti in stroke smo študij gozdarstva postopoma razvili kot študij sonaravnega gospodarjenja, ki je bistvena sestavina našega življenjskega okolja. Študij usmerja k usklajenemu povezovanju ekoloških, tehnoloških in ekonomskih prvin. Izvajanje študija danes otežujejo: pomanjkanje habilitiranih učiteljev, pomanjkanje laboratorijev, kar je posledica enostranskih pogledov v preteklosti (naš laboratorij je gozd) in pomanjkanje lastnega stalnega terenskega učnega objekta.

8. Ocenjujemo, da nujno potrebujemo lastno gozdarsko srednješolsko izobraževanje, zato je potrebno takoj pristopiti k pripravi nomenklature poklicev v gozdarstvu. Če ne bo te naloge prevzelo Splošno združenje gozdarstva, jo bo prevzela Zveza gozdarskih društev Slovenije.

9. Zavod za gozdove Slovenije s številnimi dejavnostmi osvešča in izobražuje lastnike in svoje delavce ter javnost. Najzahtevnejše je osveščanje in usposabljanje lastnikov gozdov za uspešno gospodarjenje z gozdovi. Država bi morala lastnike gozdov vzpodbuditi k večji zainteresiranosti za izobraževanje.

10. Gozdarstvo razume potrebo po ustanovitvi Kmetijsko-gozdarske zbornice kot inštitucije, ki zastopa interese kmetov in drugih lastnikov kmetijskih zemljišč in gozdov v razmerju do vseh inštitucij oblasti. Nikakor pa zbornica, ki je ustanovljena zaradi zastopanja interesov lastnikov kmetijskih zemljišč in gozdov, ne more pridobiti javnih pooblastil s področja gozdarstva, ki so v javnem interesu. Prav tako ni smotno izločati določenega dela kadrov iz Zavoda za gozdove Slovenije v zbornico, saj so vsa dela, ki jih po veljavni zakonodaji opravlja Zavod za gozdove Slovenije, organsko povezana celota (n.pr. izobraževanje in svetovanje lastnikom gozdov ob sodelovanju pri gojitvenem načrtovanju ali izbiri drevoja za posek, izobraževanje lastnikov ob konkretnem opravljanju določenih del in ob prevzemu teh del, svetovanje lastniku, kako krojiti les, da bo iztžek večji, ob skupni izbiri

drevoja za posek ipd). Postavlja pa se tudi vprašanje smiselnosti obveznega članstva v zbornici, posebej še ob dejstvu, da se srečujemo z lastniki, ki sta jim kmetija in dohodek iz nje pomembna, pa do malih posestnikov, ki dohodke pridobivajo iz drugih virov. Nesprejemljivo je tudi, da gozdarstvo k pravi in zakonodajni splošni ni bilo povabljen, čeprav naj bi bilo v zbornico vključeno.

11. Zadrage so predvsem namenjene ekonomskim potrebam malih zasebnih lastnikov za uspešno vselovanje na trgih. Karži pa lahko opravljajo tudi številne druge naloge za svoje člane in nečlane. Danes je najpomembnejša naloga zadrage odkup lesa, pomembna pa postaja tudi povezovanje članov na področju tarne gozdne proizvodnje.

12. Zavod za gozdove Slovenije še kot enotna javna gozdarska služba za vse gozdove po začasnem prilagajanju postopno uveljavlja. Prav v času konsolidacije pa od vlade in raznostranih ministrstev ni deležen podpore, pač pa razmišljanje o njihovi "demontaži". Pri lastnikih je potrebno kritično oceniti premajhni, čeprav naraščajoč interes za sodelovanje z javno gozdarsko službo ter za izvajanje del v gozdovih.

13. V obdobju skupnega gospodarjenja z družbenimi in zasebnimi gozdovi se je gozdarstvo v reproduktivnem smislu samofinanciralo, le k razširjeni reprodukciji so nekaj sredstev prispeli tudi porabniki lesa. Sedanji sistem gozdne reprodukcije je teoretično razmeroma dobro postavljen, deluje pa lahko le, če namenjajo država za reprodukcijo dovolj sredstev. Ker teh ni dovolj, je zaostajanje gojitvenih del iz leta v leto večje. Izvedba gojitvenih del v zasebnih gozdovih je žal prevečkrat zaradi skorajnega interesa lastnikov gozdov odvisna predvsem od razpoložljivih proračunskih sredstev. Čelo v državnih gozdovih se je začel obseg gojitvenih del zmanjševati, saj država ne zagotavlja več izvajanja del, predvidenih z gozdnogospodarskimi načrti. V takšnih razmerah bi morali takoj poiskati učinkovite rešitve. Lastniki gozdov bodo morali

vračati več denarja, ustvarjenega s prodajo lesa tudi nazaj v gozdove.

14. Zasebni lastniki gozdov so po prvi sprostosti in razvedenju leta 1990 (zlasti zaradi obvezne prodaje lesa) razočarani. Subvencije za gozdnogospodarska dela so, gledano s stališča lastnika, premajhna in ne nadomeščajo nekdanje vzajemnosti, ki je bila zagotovljena preko biološke amortizacije; prodaja lesa pa je težja, kot so pričakovali. Gospodarnost na razdrobljeni zasebni gozdni posesti je nizka. Na majhni posesti, ki v Sloveniji še vedno prevladuje, ni mogoče z nobeno tehnologijo doseči gospodarsko pozitivne gozdne proizvodnje in lesna cena ne pokriva prodajne cene lesa na kamionski cesti. Na srednji gozdni posesti (nad 30 ha) lahko pričakujemo pozitivne ekonomske rezultate pri uporabi tehnologij, ki uporabljajo prilagojene kmetijske traktorje. Le največja gozdna posesti omogoča kombinacijo različnih tehnologij pridobivanja lesa in tudi pozitivne ekonomske učinke. Krepi se treba tudi gozdarsko podjetništvo, vendar na trdnost postavljene ekološke in pivniške.

15. Ne najboljše stanje gozdov (rezultat odnosa do gozda v preteklosti - zaradi dolgoročnosti razvoja gozdov tudi precej oddaljeno), številne motnje, ki trenutno, nekatere pa tudi že daljše obdobje prizadevajo slovenske gozdove (preštevila rastlinojeda drvičad, neusklajena z možnostmi okolja, umre, onesnaženo ozračje, škodljivci, bolezni) in ne najboljši odnos do gozda (raostajanje negovalnih sečenj, predvsem redčenj, slaba realizacija načrtovanih gojitvenih del, neizpolnjevanje finančne obveze države do gozdov) ogrožata izpolnjevanje večnamenske vloge gozda in oboje, ki jih pred gozdove postavljamo, odлага v megleno in oddaljeno prihodnost.

Delovna skupina za zaključke

mag. F. Perko, doc. dr. Boštjan Košir, Jurij Beguš, Jošt lakša, Ignacij Pirlar

6. V 1997/10 - Rezultati ankete o poznavanju gozdov in gozdarstva v javnosti

V deseti številki lanskega letnika *Gozdarskega vestnika* je bil objavljen prispevek *Rezultati ankete o poznavanju gozdov in gozdarstva v javnosti*. Skoraj brez zahtev je mogoče podpreti na vedene razlike za izvajanje anket, ni pa mogoče prezeti nekaterih spodbujajev, ki zelo zmanjšujejo uporabno vrednost pridobljenih podatkov.

Najpomembnejša metodološka napomba k izvedbi ankete se nanaša na izbor anketirancev. V opisu podatkov o vzorcu anketiranih namreč ne moremo zaslediti, kako je bila zagotovljena naključnost izbora anketiranih oseb. Če izbor ni bil naključen, ni mogoče prav nobeno posluševanje, ampak se vsi dobljeni podatki nanašajo zgolj na populacijo oseb, ki so bile anketirane in nikakor ne na "javnost". Iz opisa vzorca anketiranih je mogoče razbrati, da so bili anketirani predvsem

tiisti, s katerimi prilijajo gozdarji v stik (lastniki gozdov, moža i. znanec? sorodniki?...), kar je zelo omejevalo in opredelilo populacijo anketirancev in verjetno tudi vplivalo na odgovore. Manjka tudi pomembni podatek, kakšna je bila osnovna baza podatkov, ki je služila za izbor anketirancev. Če je bila baza omejena samo na mariborsko območje, potem bi moral naslov ankete to opredeliti ("v javnosti mariborskega območja"), sicer podaja naslov napačen vtis, da se mogoče nanaša na celo Slovenijo.

V vsebinskem delu ankete moramo omeniti razpravo o splošnem vztrajanju zap. 9. 2. Ali so slovenski gozdovi javna dobrina? Vprašani so z večino 87% odgovorili z "da", 10% z "ne" in 3% z "ne vem". V razpravi avtor prispevka pravi, da je to kakovosten podatek, da bodo lahko na tem področju še kaj